

17.12.2018

EOAK/3674/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

POHJOLAKODIN VALVONTA JA LAPSEN SOSIAALITYÖNTEKIJÄN TOIMINTAEDELLYTYKSET (Vantaa)

1 SELVITYSPYYNTÖ

Määrämälläni tarkastuksella koulukoti Pohjolakotiin 17.4.–18.4.2018 kuultiin kahden kesken useita sijoitettuja lapsia. Tarkastuksella ja tarkastuksen jälkeen tutustuttiin myös lapsia koskeviin Pohjolakodin laatimiin päätöksiin ja lapsia koskeviin päivittäiskirjauksiin. Tarkastuksesta laadittiin pöytäkirja, joka toimitettiin kaikille lapsia Pohjolakotiin tarkastushetkellä sijoittaneille kunnille (sijoittajakunnille).

Tarkastukseni perusteella pidin useita Pohjolakodin käytäntöjä lainvastaisina, lakiin perustumattomina, epäasiallisina ja sijoitettuja lapsia nöyryyttävinä sekä alistavina.

Totesin sijoituskunnille lähettämissäni selvityspyynnöissä tarkastushavaintojen perusteella näyttävän siltä, että sijoittajakuntien suorittama sijaishuollon valvonta ei ole kaikilta osin onnistunut.

Pyysin sijoittajakunnilta selvitystä siitä, millä tavoin ne ovat valvoneet Pohjolakodin toimintaa. Pyysin myös selvittämään millä tavoin sijoittajakunnat ovat edistäneet ja toteuttaneet sijoitetun lapsen oikeutta saada tietoja lainmukaisista menettelyistä, lapselle kuuluvista oikeusturvakeinoista ja ennen kaikkea hänen mahdollisuuksistaan muodostaa oma mielipiteensä ja käsityksensä hänelle annettujen tietojen avulla. Pyysin selvitystä myös siitä, millä tavoin sijoittajakunnat ovat käytännössä mahdollistaneet sosiaalityöntekijälle sijaishuollossa olevan lapsen kanssa työskentelyn ja sijaishuollon aikaisen sosiaalityön tekemisen.

Pyysin nimenomaisesti selvitystä siitä, millä tavoin lapsen sijaishuollosta vastuussa oleva sijoittajakunta on huolehtinut, että valvonnasta pääasiassa vastuussa oleva lapsen asioista vastaavat sosiaalityöntekijät tosiasiallisesti pystyvät suoriutumaan lakisääteisistä tehtävistään.

2 SELVITYS

Vantaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala antoi 24.9.2018 päivätyn selvityksen. Selvitykseen oli liitetty lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden omat selvitykset.

Vantaan sosiaalitoimi on sijoittanut Pohjolakotiin neljä lasta. Kahta Vantaan sijoittamaa lasta kuultiin tarkastuksella. Toinen näistä lapsista on ollut tarkastuksen jälkeen useaan eri otteeseen yhteydessä oikeusasiamiehen kansliaan tarkastuksen tehneisiin esittelijöihin.

Vantaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan selvityksen mukaan pöytäkirjani ja esittämäni havainnot on käyty läpi sijaishuollon laitoshoidon työntekijöiden kanssa.

Selvityksen mukaan tarkoitus on tarkentaa valvontaan liittyvää ohjeistusta. ”Vantaan sijaishuollossa on tavoitteena parantaa sosiaalityöntekijän tavoitettavuutta sekä sitä, että lapsen ja vastuusosiaalityöntekijän kahdenkeskiseen tapaamiseen liittyviä toimintamalleja kehitetään ja tapaamiselle varataan lisää aikaa.”

Selvityksen mukaan Vantaan sosiaalitoimi kehittää myös muita teknisiä tai digitaalisia ratkaisuja, joilla sijoitetun lapsen mahdollisuus tavoittaa sosiaalityöntekijä voitaisiin parantaa.

Vantaan sijaishuollon sosiaalityön esimiehen selvityksen mukaan Vantaan sosiaalitoimi on lähettämäni selvityspyynnön jälkeen pyytänyt Pohjolakotia ilmoittamaan, mitä toimenpiteitä ja konkreettisia muutoksia nuorten arkeen Pohjolakodissa on tehty määräämäni tarkastuksen ja siitä tehdyn pöytäkirjan jälkeen.

Selvityksen mukaan lapsen ja vanhempien kanssa on myös arvioitu, onko tarvetta lasten sijaishuoltopaikan muutoksille.

Selvityksen mukaan sosiaalityöntekijöille annetaan perehdytystä, koulutusta ja lisäohjeistusta lasten kahdenkeskiseen kuulemiseen.

Edelleen selvityksen mukaan ”Vantaan sosiaali- ja terveystoimen vuoden 2019 taloussuunnitelmaan on esitetty kahden sijaishuollon sosiaalityöntekijän lisäresurssia 1.1.2019 lukien. Tarkoituksena on kohtuullistuttaa sosiaalityöntekijöiden asiakasmääriä, jolla tosiasiallisesti voitaisiin mahdollistaa sijoitettujen lasten henkilökohtaiset tapaamiset ja sijoituksen valvonnan järjestäminen.

Vantaan sosiaali- ja terveystoimialan selvityksen liitteenä olevista lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden selvityksistä ilmenee, etteivät sosiaalityöntekijät ole riittävästi pystyneet tapaamaan Pohjolakotiin sijoitettuja lapsia, valvomaan rajoitustoimenpiteiden käyttöä sekä arvioimaan Pohjolakodin eri yksiköiden kasvatuskäytäntöjä.

Selvityksistä ilmenee, että sosiaalityöntekijät ovat keskustelleet tarkastuspöytäkirjani havainnoista lasten kanssa. Lapset kertoneet kohtelustaan Pohjolakodissa samoin, kuin mitä olen tarkastuspöytäkirjassani todennut.

Sosiaalityöntekijöiden selvityksistä ilmenee, että heillä ei ole ollut tietoa lasten päivittäisestä elämästä ja kohtelusta Pohjolakodissa.

Osa selvityksen antaneista sosiaalityöntekijöistä on työskennellyt osa-aikaisena, mutta tästä huolimatta heidän asiakasmääränsä ovat huomattavan suuria.

Sosiaalityöntekijät ovat selvityksissä kuvanneet nykyistä työtilannettaan ja mahdollisuutta suorittaa lakisääteistä valvontaa. Selvityksissä on todettu mm. että ”laaja dokumentointivelvollisuus ja matkustaminen vievät merkittävän osan työajasta. Tämänhetkinen asiakas- ja työmäärä on käytettävissä olevaan työaikaan nähden liian suuri, eikä lasten riittävää tapaamista ja sijoitusten valvontaa ole sen vuoksi mahdollista toteuttaa lain edellyttämällä tavalla.”

Toinen sosiaalityöntekijä toteaa, että ”tällä asiakasmäärällä ja tällä työajalla lasten riittävää tapaamista ja sijoitusten valvontaa on mahdotonta toteuttaa.”

Kolmas sosiaalityöntekijä toteaa, että hänellä on tällä hetkellä 43 asiakasta ja lisää asiakkaita siirtyy asiakkuuteen jatkuvasti. Sosiaalityöntekijän selvityksestä ilmenee, että ”suuresta, ja usein molemminpuolisesta, toiveesta huolimatta en näe minulla olevan edellytyksiä näin suurella asiakasmäärällä tavata asiakkaitani tarpeeksi usein luodakseni heihin sellaisen luottamuksellisen suhteen, että heistä tuntuisi turvalliselta kertoa minulle vaikeistakin asioista.”

Sosiaalityöntekijä toteaa vielä mielestäni lapsen oikeuksiin ja niiden toteutumiseen vaikuttavan oleellisen seikan. ”Suuremmalla osalla asiakkaistani luottamuspuola aikuisiin on syntynyt nuorella iällä, ja sen korjaaminen vaatii pitkäjänteistä työtä, vakaita aikuissuhteita ja aikaa. Kaikkea sitä, mitä vastuusosiaalityöllä on harvoin tarjota.”

3 LAPSEN ASIOISTA VASTAAVAN SOSIAALITYÖNTEKIJÄN TEHTÄVISTÄ

3.1 Yleistä

Lastensuojelulain 13 b:n mukaan lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on nimettävä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

Lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle on uskottu julkisen vallan käyttöön sisältyviä tehtäviä. Lastensuojelulaki korostaa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän roolia ja tehtäviä erityisesti lastensuojelua koskevassa selvittämismenettelyssä, valmistelussa, lapsen edun valvontaan liittyvien asioiden hoidossa sekä sijaishuollon valvonnassa.

Sosiaalityöntekijällä on velvollisuus valvoa lapsen edun toteutumista ja huolehtia lapsen mielihyvän ja kuulemisen toteuttamisesta. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on myös tehtäviä alkuarvioinnissa ja lastensuojelun tarpeen kartoituksessa.

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee päätöksentekoon oikeutetulle viranhaltijalle tehtävät päätösehdotukset sekä hakemukset hallinto-oikeudelle, jos kysymys on lapsen vastentahtoisesta huostaanotosta tai esimerkiksi hallinto-oikeudelle tehtävästä hakemuksesta lapsen lääketieteellisiin tutkimuksiin. Osa lastensuojelulaissa säädetystä päätösvallasta on määrätty nimenomaisesti sosiaalityöntekijälle, ja sitä ei voida siirtää esimerkiksi ylemmälle tasolle päätettäväksi.

Lastensuojelulain 41 §:ssä on säädetty parityöstä. Säännöksen mukaan lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kuuluu ensisijaisia valmistelutehtäviä muun muassa huostaanotto- ja sijaishuoltoa koskevan päätöksenteon yhteydessä yhteistyössä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa.

Sosiaalityöhön liittyvä päätöksenteko ja lasta koskevien lastensuojeluasioiden valmistelu kuuluu kuitenkin pääasiassa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

3.2 Sijaishuoltopaikan valinta

Lapsen huostaanotosta on säädetty lastensuojelulain 40 §:ssä. Lapsen sijaishuoltopaikan valinnasta on säädetty puolestaan lastensuojelulain 50 §:ssä. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteen ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen.

Lapsella on koko sijaishuollon aikana ehdoton oikeus saada sijaishuoltopaikassaan hänen tarpeidensa mukaista hoitoa ja huolenpitoa. Sijaishuollosta vastuussa olevan kunnan on sijaishuoltopaikkaa valitessaan kiinnitettävä erityistä huomiota huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseen eli siihen, että sijaishuoltopaikassa järjestettävät palvelut, kasvatus ja huolenpito vastaavat niihin ongelmiin ja lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeisiin, jotka ovat olleet huostaanoton perusteena. Sijaishuoltopaikkaa valittaessa on aina arvioitava lapsen etua ja erityisesti yksilöllisesti sitä, mitkä ovat lapsen huostaanoton tarpeesta johtuvat fyysiset, psyykkiset, emotionaaliset ja sosiaaliset tuen tarpeet.

Tämä tarkoittaa, että lapsen sijaishuollosta vastuussa olevan kunnan on arvioitava lasta sijoitettaessa se, vastaako lapselle osoitettu sijaishuolto paikka lapsen tarpeisiin. Sijoituksen aikana lapsen sijaishuollon valvonnasta ja sijaishuolto paikan järjestämisen hoidon ja huolenpidon laadun seurannasta vastaa käytännössä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

Lastensuojelulain 41 §:n mukaan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee lapsen huostaanottoa sekä sijaishuoltoa koskevat asiat. Lastensuojelulain 43 §:n 3 momentista ilmenee, että sijaishuolto paikan muuttamisesta sijaishuollon aikana päätetään lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian.

Säännöksillä on osaltaan haluttu varmistaa, että lapsen sijaishuolto paikan valinta perustuu yksilölliseen arvioon lapsen edun mukaisesta sijaishuolto paikasta siten kuin lastensuojelulaissa on edellytetty. Sijaishuolto paikkaa ei voi valita esimerkiksi vain sen perusteella, missä sattuu sillä hetkellä olemaan vapaita paikkoja. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on erityinen vastuu siitä, että lapsen sijaishuollon järjestämiseen liittyvässä päätöksenteossa otetaan huomioon lapsen etu ja hänen sijaishuollon järjestämiseensä liittyvät palvelujen tarpeet.

Kun lapsi on päätetty sijoittaa sijaishuolto paikkaan, on lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä vastuu siitä, että lapselle järjestettävä sijaishuolto on myös käytännössä lapsen edun mukaista. Sosiaalityöntekijän on siis koko ajan varmistettava, että lapsi saa sijaishuolto paikassa tarvitsemansa palvelut ja tuen. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on ryhdyttävä toimenpiteisiin lapsen tarvitsemien palvelujen tarpeen uudelleen arvioimiseksi ja niiden järjestämiseksi, jos sijaishuolto paikka ei ole pystynyt niistä vastaamaan, tai lapsi tarvitsee sijaishuolto paikassa lisää tai toisenlaisia palveluja ja tukea.

3.3. Sijaishuolto paikan valvonta

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valvoo sijaishuollon tosiasiallista järjestämistä ja sen laatua. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on erityisesti valvottava lapseen kohdistettujen rajoitustoimenpiteiden käyttöä sekä sijaishuolto paikan kasvatustieteellisiä ja käytäntöjä.

Lastensuojelulaissa ei ole tarkempia säännöksiä tai määräyksiä siitä, miten sijaishuolto paikan valvonnan tulisi käytännössä tapahtua. Nähdäkseni valvonnan määrä ja valvonnassa käytettävä menettely riippuvat yksilöllisesti lapsesta, hänen iästään ja hänen elämäntilanteestaan sekä myös siitä, minkälaista hoitoa antavaan sijaishuollon yksikköön lapsi on päätetty sijoittaa.

Lapsen sijoittaneella kunnalla on oikeus päättää siitä, miten valvonta järjestetään ja miten se käytännössä toteutetaan. Sijoittajakunta voi antaa valvontatehtäviä esimerkiksi erilliselle valvontayksikölle, joka suorittaa sijoituspaikoissa valvontaa mm. valvontakäynnin. Tällainen menettely valvonnassa on mielestäni sinänsä hyväksyttävää ja palvelee sijoitetun lapsen edun toteutumista ja sijaishuollon laadun varmistusta. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuutena on kuitenkin varmistua siitä, että sijaishuolto paikka vastaa hänen vastuullaan olevan sijoitetun lapsen etua siten kuin lastensuojelulain 50 §:ssä on säädetty ja lastensuojelulain 30 §:n mukaisessa asiakassuunnitelmassa tarkemmin määritelty. Tämä edellyttää mielestäni vastuussa olevan työntekijän tekemiä henkilökohtaisia käyntejä sijaishuolto paikassa lapsen tapaamiseksi ja henkilökohtaisen suhteen luomiseksi lapseen.

Lapsen sijaishuolto paikan valvonnan tulee olla jatkuvaa, riippumatta siitä, onko sijaishuolto paikan osalta ilmennyt aihetta erityiseen huoleen.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävät ovat siten kahdenlaiset: ensinnäkin huolehtia siitä, että lapsi saa tarpeenmukaiset, riittävät ja sopivat palvelut sijaishuollon aikana ja

toiseksi varmistua siitä, että sijaishuollon laatu on asianmukaista, sijoituspaikka on lapsen erityiset palvelujen ja tuen tarpeet huomioon ottaen sopiva, ja että lasta kohdellaan asianmukaisesti siten, kuin lainsäädäntö edellyttää.

3.3. Lapsen oikeus tavata sosiaalityöntekijänsä

Lastensuojelulain 29 §:n mukaan lastensuojelua toteutettaessa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tulee tavata lapsi riittävän usein henkilökohtaisesti.

Lastensuojelulain 53 §:n mukaan lapselle on aina järjestettävä riittävä mahdollisuus tavata henkilökohtaisesti hänen asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää tai muuta lastensuojelun työntekijää. Säännös oikeuttaa lapsen tapaamaan omaa työntekijäänsä muiden läsnä olematta ja keskustelemaan itseään ja sijaishuollon toteuttamista koskevista asioista hänen kanssaan.

Keskusteluissa oman sosiaalityöntekijänsä kanssa lapsi voi tuoda esiin esimerkiksi palvelujensa tarvetta, tai sellaisia sijaishuoltopaikan käytäntöjä, joita lapsi ei ymmärrä tai jotka tuntuvat lapsen mielestä kohtuuttomilta tai epäoikeudenmukaisilta. Näiden keskustelujen perusteella lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi puolestaan arvioida sijaishuollon laatua, sijaishuoltopaikan käytäntöjä ja sääntöjä ja viime kädessä sitä, vastaako sijaishuoltopaikka lapsen yksilöllisiin tarpeisiin.

3.4. Lapsen oikeus tulla kuulluksi ja esittää mielipiteitään

Perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan lapsella on oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavalla tavalla. Lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan mukaan lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Tämän oikeuden toteuttamiseksi lapselle tulee antaa mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa sekä hallinnollisissa toimissa joko niin, että häntä itseään kuullaan ja hänen mielipiteitään selvitetään.

Sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:n mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset ja muut seikat, joilla on merkitystä häntä koskevassa asiassa. Viranomaisille kuuluva informointi- ja tietojenantovelvollisuus turvaa sosiaalihuollon asiakkaalle oikeuden saada ymmärrettävällä tavalla tietoja palvelujärjestelmistä ja häntä koskevista seikoista. Näiden hänelle annettujen tietojen perusteella asiakas pystyy muodostamaan oman käsityksensä asiasta ja ilmaisemaan oman mielipiteensä viranomaisen esittämistä seikoista tai häntä koskevista päätösehdotuksista.

Lastensuojelulain 20 §:n mukaan lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipiteen selvittämisen tapa ja pääasiallinen sisältö on kirjattava lasta koskeviin asiakasasiakirjoihin.

Kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain 34 §:n mukaisesti häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa.

Lastensuojelulain 5 §:n mukaan lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, lasta tai nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä ja lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin.

Lapsella on siis lakiin perustuva oikeus tulla kuulluksi häntä koskevassa asiassa ja esittää siinä mielipiteensä. Vastaavasti viranomaisen velvollisuutena on selvittää lapsen mielipide ja edistää

hänen tiedollisen oikeutensa toteutumista. Jotta lapsi pystyisi muodostamaan ja ilmaisemaan oman mielipiteensä, on lapselle annettava hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti riittävästi tietoja asiasta.

Viranomaisen tai viranomaisen toimeksiannosta toimivan henkilön on annettava tiedot lapsen ymmärtämällä tavalla ottaen huomioon hänen ikänsä, kulttuuritaustansa, uskonnon tai muut lapsen erityisolosuhteet.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulle kuuluu huolehtia lapsen tiedollisten oikeuksien toteutumisesta. Tässä tarkoituksessa hänen on annettava lapselle tietoa esimerkiksi lainmukaisista menettelytavoista ja käytännöistä, jotta lapsi pystyy muodostamaan oman käsityksensä ja mielipiteensä käsillä olevasta asiasta.

Lapselle on selvitettävä, millä tavoin hän voi esittää omia näkemyksiään ja käsityksiään, mikä merkitys niillä saattaa asiassa olla, ja mitä oikeuksia lapsella itsellään asiassa on. Sosiaalityöntekijän on tarvittaessa neuvottava ja ohjattava lasta hänen oikeusturvaansa liittyvissä menettelykysymyksissä. Sosiaalityöntekijän on selvitettävä, mitä lapsi voi tehdä, jos hän katsoo, että esimerkiksi rajoituspäätös on tehty virheellisillä perusteilla.

Lapsen tulee aidosti voida osallistua häntä itseään koskevaan päätöksentekoon ja hänen päivittäisten asioidensa hoitamiseen. Lapsen on saatava osallistua myös itseään koskevien palvelujen suunnitteluun ja niiden toteuttamiseen. Lasta on kannustettava esittämään omia käsityksiään ja mielipiteitään.

Sosiaalityöntekijällä on lakiin perustuva velvollisuus pyrkiä selvittämään lapsen mielipiteitä ja käsityksiä sekä antaa lapselle mahdollisuus vapaasti ilmaista mielipiteensä ja käsityksensä. Sosiaalityöntekijän on tässä tarkoituksessa pyrittävä luomaan lapseen luottamuksellinen ja avoin suhde. Mikäli sosiaalityöntekijä ei tapaa lasta kahden kesken riittävän usein ja ole häneen henkilökohtaisesti yhteydessä, on vaarana, että sosiaalityöntekijä jää lapselle etäiseksi eikä lapsi osaa mieltää sosiaalityöntekijäänsä hänen etujensa ajajaksi. Sosiaalityöntekijän tulee pyrkiä osallistamaan lasta hänen omissa asioissaan. Tähän kuuluu olennaisena osana se, että lapsi sijoituspaikassaan kokee tulevaisuutensa kuulluksi ja kuunnelluksi. Lapsen tulee voida uskaltaa esittää omia mielipiteitään, myös siinä tapauksessa, että ne ovat sijaishuollon toteuttajaa arvostelevia tai moittivia.

Lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta riittävää ei siis ole se, että lapselle annetaan vain sosiaalityöntekijän yhteystiedot tai että lapsen kanssa keskustellaan häntä koskevista asioista ainoastaan asiakasneuvottelujen yhteydessä ilman, että lapselle annetaan mahdollisuus kahdenkeskiseen ja luottamukselliseen keskusteluun.

Riittävää ei ole myöskään se, että sosiaalityöntekijä arvioi ja valvoo järjestettävän sijaishuollon laatua ja lapsen olosuhteita sekä kohtelua yksinomaan tai pääasiassa laitoksessa laadittujen kuukausiraporttien perusteella.

4 ARVIOINTINI

Sijaishuollon järjestäminen kuuluu lapsen huostaanottaneelle toimielimelle. Käytännössä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on se viranhaltija, jonka velvollisuuksiin kuuluu tosiasias-
assa päättää siitä, minkä sisältöistä sijaishuoltoa kodin ulkopuolelle sijoitetulle lapselle järjestetään sijaishuoltopaikassa. Sosiaalityöntekijällä on vastaavasti velvollisuus valvoa, että lapsi saa hänen hoitonsa ja huoltonsa edellyttämät erityiset palvelut ja tukitoimet. Sosiaalityöntekijä ei voi jättää tai siirtää hänelle kuuluvia lakisääteisiä tehtäviään laitokselle. Laitos ei voi myöskään omilla ratkaisuillaan ohittaa sosiaalityöntekijälle kuuluvaa sijaishuollon järjestämisen sisältöön

liittyvää määräysvaltaa.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee arvioida, millaisia palveluja lapsi tarvitsee, ja miten ja milloin ne hänelle järjestetään. Lapsen hoidon suunnittelusta ja toteuttamisesta on ensisijaisesti vastuussa siis sijaishuollosta vastuussa oleva toimielin, mutta palvelujen käytännön järjestämisessä eri viranomaisten on tehtävä yhteistyötä. Lapsen sijoittaneen kunnan viranhaltijoiden tulee turvata mahdollisuus koulunkäyntiin ja varmistaa lapselle hyödylliseksi todettujen terveydenhuoltopalvelujen jatkuvuus sekä niiden järjestäminen lapselle sijaishuollon aikana ja myös lapsen sijaishuoltopaikan muuttuessa.

Ellei sijaishuollon laatua valvota jatkuvasti, ei sosiaalityöntekijä pysty varmistumaan siitä, että lapsi saa sijaishuoltopaikassaan tarpeidensa mukaisia palveluja ja tukitoimia. Jos sijaishuoltopaikan valvonta on riittämätöntä tai se laiminlyödään kokonaan, ei sosiaalityöntekijä myöskään välttämättä saa ajantasaista tietoa esimerkiksi siitä, onko lapseen kohdistettu rajoitustoimenpiteitä ja mitkä niiden perusteet ovat olleet. Sosiaalityöntekijä ei myöskään voi valvoa lapsen kohtelua sijaishuoltopaikassa, jos hänellä ei ole mahdollisuuksia henkilökohtaisiin tapaamisiin ja muuhun yhteydenpitoon lapsen kanssa.

Valvonnan tulee sisältää lapsen henkilökohtaisten tapaamisten ja muun lapseen pidettävän erilaisen yhteydenpidon lisäksi keskustelut laitoksen henkilökunnan kanssa. Sosiaalityöntekijän on arvioitava lapsesta laadittuja päivittäismerkintöjä erityisesti silloin, jos lapseen on kohdistettu sijaishuoltopaikassa rajoitustoimenpiteitä tai lapsen kertoma tai käyttäytyminen (esimerkiksi karkumatkat) sitä edellyttää. Asiakirjojen arviointi ei voi rajoittua vain laitoksen sosiaalityöntekijöille toimittamiin usein sisällöllisesti suppeisiin kuukausiraportteihin. Lapsen kertomaa epäkohdista tulisi aina arvioida suhteessa lasta koskeviin laitoksen laatimiin päivittäismerkintöihin.

Lapsesta laaditut asiakirjat ovat julkisuuslain tarkoittamia viranomaisen asiakirjoja, jotka on laadittu viranomaisen (sijoittajakunnan) toimeksiannosta. Tällöin viranomaisen velvollisuutena on myös ohjata sijaishuoltoa antavaa laitosta asianmukaiseen ja riittävän selkeään ja informatiiviseen asiakirjojen kirjaamiseen ja niiden ylläpitämiseen.

Lastensuojelussa on kirjattava asian vireille tulosta lähtien kaikki lapsen tai nuoren tarvitsemien lastensuojelutoimenpiteiden järjestämiseen vaikuttavat tiedot sekä toimenpiteiden suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan kannalta tarpeelliset tiedot.

Asiakasasiakirjojen ylläpito ja niiden huolellinen laatiminen mahdollistaa lapsen hoidon ja huolenpidon suunnittelun, sen toteuttamisen ja seurannan. Lasta koskevilla asiakirjamerkinnöillä on merkitystä arvioitaessa lapsen lastensuojelutarvetta ja sen johdosta järjestettäviä palveluja ja tukitoimia. Asiakirjamerkinnöillä on erityistä merkitystä myös silloin, kun päätetään esimerkiksi lapsen huostaanotosta, tai kun kysymys on lapsen sijaishuoltoon liittyvästä muusta päätöksestä.

Valvontaa tehdessään sosiaalityöntekijän on arvioitava myös lapseen kohdistettuja rajoituksia, erityisesti missä tarkoituksessa ne on tehty ja kuinka laajoina ne on määrätty, miten rajoitukset on tosiasiallisesti toimeenpantu, sekä mikä merkitys niillä on sijaishuollon yksilölliselle järjestämiselle. Sosiaalityöntekijän tulee arvioida niitä toimenpiteitä, joita sijaishuoltopaikka on tehnyt rajoitustoimenpiteiden välttämiseksi tai niiden vähentämiseksi. Tällainen arviointi ei toteudu, ellei samalla arvioida rajoitustoimenpiteistä tehtyjä asiakirjoja ja niihin liittyviä lapsesta tehtyjä päivittäiskirjauksia. Sosiaalityöntekijä ei voi tältä osin luovuttaa laitokselle hänelle kuuluvaa velvollisuutta valvoa ja päättää tarpeenmukaisen sijaishuollon järjestämisestä ja sen sisällöstä.

Sijaishuollosta vastuussa oleva toimielin vastaa siitä, että sen alaiset viranhaltijat ja työntekijät voivat suoriutua tehtävistään. Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on velvollisuus huolehtia siitä, että sillä on käytettävissään riittävät määrärahat ja vakanssit toimialaansa kuuluvien

tehtävien hoitoon. Huolehtimisvelvollisuus tarkoittaa lähinnä sitä, että toimielimen on pyrittävä varmistamaan määrärahojen ja henkilöstön riittävyys.

Lainsäädännössä tai muuallakaan ole erityistä suositusta tai normia siitä kuinka paljon sosiaalityöntekijällä voi olla lapsia asiakkaana tai asiakasperheitä. Arvioitaessa sosiaalityöntekijän hoitettavaksi määrättävää asiakasperhemäärää on huomioitava, etteivät lastensuojelun asiakkaat ja asiakkaiden perheet ja heidän olosuhteensa ole samanlaisia. Lasten ja vanhempien tarpeet voivat olla erilaisia. Jos lapsi tarvitsee runsaasti erilaisia palveluja, joita on järjestettävä ja joiden tarvetta on erikseen selvitettävä, on nämä yksilölliset olosuhteet riittävällä tavalla huomioitava kunnassa mitoituksista ja sosiaalityöntekijän tehtävistä määrättäessä.

Vastuussa olevan toimielimen ja lastensuojelutyöstä vastuussa olevien esimiesten tulee varmistua siitä, että sijaishuollosta vastaavalla sosiaalityöntekijällä on tosiasiallinen mahdollisuus suorittaa lakisääteisistä tehtävistään. Kysymys on sijoitetun lapsen oikeudesta saada tarpeenmukaista sijaishuoltoa.

Saamani selvityksen perusteella katson, että Vantaan Pohjolakotiin sijoitettujen lasten vastuusosiaalityöntekijöiden suuri asiakasmäärä on vaikuttanut siihen, millä tavoin sosiaalityöntekijöillä on ollut mahdollista edistää Pohjolakotiin sijoitettujen lasten oikeuksien toteutumista ja tässä tarkoituksessa tavata sijoitettua lasta luottamuksellisesti sekä valvoa sijaishuoltoa siten kuin lainsäädännössä on edellytetty.

Mielestäni Vantaan sosiaali- ja terveystoimialan valvonta sijaishuollon järjestämisessä Pohjolakodissa ei siis ole onnistunut. Kiinnitän Vantaan sosiaali- ja terveydenhuoltotoimialan vakavaa huomiota sen velvollisuuteen huolehtia lakisääteisten tehtävien hoitamisesta.

Tämän takia pyydän, että Vantaan sosiaali- ja terveyslautakunta ilmoittaa minulle **28.2.2019** mennessä, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt tämän päätökseni johdosta. Pyydän, että tämä päätökseni annetaan tiedoksi kaikille minulle selvityksiä antaneille.